

**КАРАШЕВСКИ ЛЕКСИЧКИ РЕЛИКТИ КОНЗЕРВИСАНИ
У ПОЈЕДИНИМ СКАМЕЊЕНИМ ОБЛИЦИМА, УСТАЉЕНИМ
СИНТАГМАМА И У ТЕРМИНИМА ИЗВЕДЕНИМ
ОД ОСНОВНИХ ИШЧЕЗЛИХ ЛЕКСЕМА**

Михај Н. РАДАН, Миљана Радмила УСКАТУ

Bien que les idiomes de Carasova soient reconnus par la littérature de spécialité comme archaïques et, jusqu'il y a peu de temps, comme conservatoires, les auteurs de ce travail veulent attirer l'attention sur un phénomène qui y existe et dont personne n'a encore parlé. Ce phénomène se trouve, plus ou moins, en contradiction avec leur conservatisme accentué. Dans l'ouvrage on fait l'analyse d'un corpus restreint de lexèmes de base qui ne sont plus utilisés actuellement, mais qui ont été conservés en tant que reliques lexicales soit dans des constructions figées, soit dans des constructions syntagmatiques / expressions consacrées. Ils existent aussi dans des anthroponymes et toponymes, dans des formes dérivées de la terminologie de certaines sphères de la culture matérielle ou spirituelle.

Mots-clès: anthroponymes, toponymes, Caraşova, reliques lexicales, constructions syntagmatiques

1. Карашевски говори [даље у раду: КГ] познати су у стручној литератури као конзервативни и сврстани су међу најархаичније српске говоре од изузетне важности за српску (и хрватску) дијалектологију и историју језика. Конзервативизам карашевске етничке енклаве и, имплиците, КГ, био је све до недавно условљен конкретним и важним чиниоцима: вишевековно бивствовање на источној периферији српског језичког ареала (највероватније од момента присуства Словена на балканским просторима [Radan, 2000: 211-223; Поповић, 1955: 34, 45-46; Ердељановић, 1925: 294]), те развој у страном, румунском етничком окружењу и католичка вероисповест (у последњих неколико векова) карашевског живља. Живећи вековима у таквим условима, да би сачувала свој етнички идентитет, карашевска се заједница затворила, наравно, колико је то било могуће, и временом постајала све конзервативнијом. Тај механизам самоодбране и отпора према страном утицају функционисао је све до, од прилике, друге половине XX века, а од тада, услед убрзаног развоја друштва (науке, технике), заједница се све више отвара, а отпор је сваки даном бивао све слабији.

2. Упркос чињеници да су КГ сачували бројне архаизме скоро у свим својим сегментима, нарочито у фонологији, морфологији и лексици [Petrović, 1935: 25-224; Radan, 2000: 64-222; Радан, 2008: 101-118; Радан, 2010: 431-444], садашње стање у овим говорима указује на то да у истим тим сегментима КГ, под дејством балканистичких процеса или из других разлога о којима овде нећемо говорити, нису сачували поједине особине (акцент и квантитет, синтетичку компарацију, поједина прошла глаголска времена, неке синтаксичке црте и др.).

3. И у лексици КГ, која је иначе конзервисала знатан број архаичних лексема [Radan, 2006; Радан 2010], има случајева ишчежавања лексема, а тој је проблематици управо посвећен овај рад. Реч је, наиме, о ишчезлим основним лексемама, тачније, такозваних *сема* са основним, примарним значењем. Трагови тих такозваних *прототипичних* лексема (*архисема*) и *сема* са примарним значењем [Драгићевић, 2007: 75-88] конзервисани су у лексемама од њих изведених, дакле у оним са неким *секундарним* значењем из истог деривационог гнезда [Драгићевић, 2007:240], наиме: у устаљеним синтагматским конструкцијама или изразима, у терминима или су пак то скамењени облици лексема у антропонимима и топонимима који се, осим у ономастици и топонимији, самостално данас више не употребљавају у свакодневном комуницирању. Такве лексеме назвали смо *лексичким реликтима* и сврстали смо их у три велике групе у оквиру којих биће у наставку приказани и анализирани.

3.1.1. Лексички реликти у устаљеним синтагматским конструкцијама/изразима

Основна лексема (*архисема*) □*м*, иако је њено значење познато Карашевцима посредством школе и средстава јавног информисања (новине, радио, телевизија), није одавно у оптицају, њену семантику преузела је лексема *пáмет*. Семантички трансфер са прве на другу лексему јесте и могућ и лак, што нам потврђује синонимичност не само наведених лексема већ и израза „*паде ми на ум*“ и „*пало (дошло) му је на (у) памет*“. Данас у КГ лексему *ум* можемо наћи једино у следећим устаљеним синтагматским конструкцијама (прве четири забележио је и Емил Петровић у својој чувеној монографији): *да ми тáне нам* „да се сетим“, *ми тањíва нам* „сетити се, подсећај“, *не тањíва ми нам* „не сећам се“ *ми тáнуло нам* /синонимни израз: *ми пáло на пáмет/* „сетио сам се“ (уп.: срп. *паде ми на ум*, рум. *îmi aduc aminte*) [Petrović, 1935: 92], *узми нам* „на ум се узети; бери памет; дозови се (к) памети; буди паметан (разуман)“ (уп. и рум. *ia aminte* „дозови се (к) памети“). Савим је видљиво да је аферезом од предлошко-падежне конструкције *на ум* (губљењем иницијалног вокала *у*) и затим колокацијом настао облик *на-м* > *нам* које је перципирано од говорника као једна реч. За облик *тáне* (*тањíва*, *тáнуло*) из наведених израза Петровић сматра да је настао регресивном асимилацијом од првобитног израза **да ми падне на ум* > **да ми пaне на-м*

(упрошћаванем сугласничке групе *дн: падне > пане*) > *да ми тáne* нам (асимилацијом *п – н > т - н*) [Petrovici, 1935: 122].

Лексема *мéта* није више у употреби и замењена је румунском позајмљеницом *цѝнта* (в. рум. *țintă* „исто”). Њу једино налазимо у изразима типа: *не ми нá-мети* „није ми при руци; нисам навикнут“ (в. израз *бити /наћи се* и сл./ *на мети* са истим значењем), *сѝт де ти нá-мети* „седи где ти је згодно“, *ч'ѝни (ради, пиши* и сл.) *како ти /је/ /но/ нá-мети* „ради како ти је /нај/лакше (/нај/боље, /нај/згодније)“ (као што се види, у свим примерима акценат је умерен на проклитику).

Глагола *м□дати (се)* нема данас у КГ, сем у изразима: *што се м□даш тáмо* „шта се тамо комешаш (врпољиш, мешкољиш); шта то толико радиш тамо без везе“, *што се толико м□даш, нека да се м□даш више*. Место овог глагола користи се глагол *в□ч'кам*.

Место именице *плѣћа* у КГ користи се именица *крстѝне* (*pluralia tantum*) „леђа, плећа, крсти“. Данас именица „плећа“ сачувана је једино у предлошко-падежној конструкцији *лежѝ на плѣћ'и* /Инстр. мн. ср.; уп.: *иду по сѣли, носе на ра́мени*/ „лежи на плећима“, *спи на плѣћ'и* „спава на плећима“, *је пал на плѣћ'и* „пао је на леђа“ и сл. Ове синтагме са лексемом **плѣћ'а* потврђују да је некада ова именица *pluralia tantum* постојала у овим говорима. Њу данас налазимо као лексички реликт у наведеним конструкцијама или у лексемама изведеним од ње: *плѣћ'áш* „столица са наслоном (за леђа, плећа)“, *оплѣћ'ак* /вар. *оплѣћ'е*/ „òплећак, òплеће, кратка женска кошуља до појаса украшена везом“ (уп.: *плѣчи* м. [ТДР: 576], *плѣћи*, *плѣћи* [Младеновић, 2007: 109], *плѣћ'ат* „широк у лећима“ (уп.: *плѣћ'ат, -а, -о* [РКМД, II: 81]).

Руна јесте лексема која се у КГ искључиво употребљава место синонимичне лексеме *ја́ма*, уз напомену да се од ове последње користи једино дериват *ја́мић'и* (пл.) у ратарској терминологији: *ову гóдину смо с□јали промпѝри у ја́мић'и, не у брáзди* (уп.: *ја́мић* и *ја́мић* „јамица за сађење“). Што се тиче именице *пишѝница*, место које се користи само именица *жѝто*, користи се од ње изведени придев једино у синтагми *шинѝч'но¹ брáшно* (уп.: *пишѝничѝ, ~ брашно*).

У ову групу сврстали смо и лексеме *ск□н* и *ск□нав, -а, -о*. Прилог *ск□н* јавља се у једва неколико конструкција типа: *ми је ск□н да јем то јѣло* „не једе ми се то јело (јер је неуредно припремљено, нечисто)“, *ја те ви́кам а тебѝ ти је ск□н да се дѝгнеш* „није у реду када те ја зовем ти да се нећкаш да ли да устанеш или не“ и сл., а нисмо го нашли у речнику ниједног српског екавског говора. Придев *ск□нав* [уп.: *ск□нав* „скрнаван, упрљан, нечист“, *скв□нав* „укаљан, упрљан; грешан, срамотан“] се такође ретко употребљава: *то јѣло је ск□наво* „то

¹ Облик *шинѝч'ни* (<пшенични) настао је аферезом, а неакцентовани *јат-а* (□) изговара се *и* (што је скоро правило у КГ) [в. Radan, 2000: 74-77].

јело је неуредно, нехигијенски припремљено, нечисто или неукусно“, *ск□наво спáње* „немирно, неугодно спавање (из разних разлога – ружних снова, несанице, лоше простирке/кревата и сл.)“. Ни у овом случају није сачувана основна лексема, глагол *скрнáвити /скврнáвити/*.

3.2. Лексички реликти конзервисани у изведеним речима

У КГ не користе се несвршени глагол *пѣвати*, именица *пѣсма* и глаголска именица *пѣвáње*¹, а користе се једино облици свршеног глагола *попéвати* и од њега изведених именица. Тако, од наведеног свршеног глагола користе се облици за презент (*поп□вам*), перфекат (*сам попéвáл(а) /попивáл(а)*²), футур I и II (*лам да поп□вам; бúдем попéвáл(а) /попивáл(а)*), партицип актива и пасива (*попéвáл /попивáл, -а, -о; поп□ван,-а, -о*), партицип презента (*попéвáјућ'и /попивáјућ'и*), потенцијал I и II (*би попéвáл /попивáл; би бил попéвáл /попивáл*), императив (*поп□вај*) и, веома ретко (под утицајем књижевног језика), за инфинитив (*попéвáти /попивáти*). Од изведеница, у фреквентној су употребиименице *поп□вка* „пѣсма, пòпéвка“, *попивáње* „пѣвáње, попéвáње“, *припéвáње* „кукање, запевка, запевање, жаљење покојника нарицањем“, као и свршени глагол *прип□вам* „нарицати, кукати, запевати, оплакивати покојника“.

Лексема са кореном *крас-* (*красáвица, крáсан / крáсан, крáсити* и др.) нема данас у КГ, осим у изведеници *крáсоњ* (мн.: *красóњи*) „клип кукуруза“, добијене променом граматичке категорије и семантичким трансфером придева *красан* за клип (плод кукуруза) [уп. *красоња* „име волу, овну“], што указује на важност коју су Карашевци придавали овом по њих основном прехрамбеном производу, кога је, у брдско-планинским условима, ретко када било у довољној мери да се прехрани породица преко године.

Придев *б□з, б□за, б□зо* и прилог *б□зо* ретко су се употребљавани, тако да се и даље претежно користе придев (у пренесеном значењу) *љút, -а, -о* „љút; б□з“, односно прилог *фрíшко* „б□зо“. Коренска морфема *брз* сачувана је у изведеним лексемама *б□зíња* (заст.) „плићак, газ кроз који брзо протиче вода реке“ [Ретговісі, 1935: 136], *б□зáк* „врста рибе“ и у топониму *Б□завíца* (Кл).

КГ данас не знају за именицу *ждрéло* али се користи од ње изведена лексема *ждр□ље* „оковратни навез на мушкој кошуљи“. Исти је случај и са именицом *жéлудац / жéљудац*, која није сачувана у овом свом основном облику, већ је сачувана у облику (са истим кореном) *жeљúтка* „бубац“ (уп. покр.:

¹ Почев од друге половине XX века, под утицајем српског (касније и хрватског) језика и средстава јавних информисања, почела су се употребљавати, али ретко, и облици несвршеног глагола (Пр.: *□дем кућ'и пeвáјућ'и*) као и именица *п□сма* и дем. *п□смица* (*Јесí ли ч'ул најнóву п□сму Мíрослава □лића ?; Смо уч'или сејдán у шкúли јéну л□пу п□смицу!*).

² У свим облицима овог глагола где имамо неакцентовано е (<□), паралелно, чак и чешће, налазимо облике са и.

жѣлудица (призренско-тимочки говори)[РСХКНЈ, V: 338], *жључка* „жуч“ [Јовановић, 2004: 398]).

Такође, не користи се данас у КГ именица *кѡса*. Она је сачувана само у облику плурала – *кѡсе* „(свадбена терминологија) специјално припремљене коврце, коврчице, прамичци крецаве косе које се, након ритуала чешљања младе, стављају млади на чело, испод свадбеног венца“. Иначе, за реалију коју означава именица *кѡса* користи се у КГ једино лексема *кѡка*.

Кѡша јесте једина лексема која се користи за означавање природне појаве са значењем „атмосферски талог, вода која у капљицама пада из облака“, док је лексема *дѣжд* непозната КГ. У лексици ових говора конзервисана је, међутим, у изведеници *деждењѡк*¹ „даждѣ(в)њѡк, Salamandra (maculosa, astra)“.

Још једна основна лексема - *нагрѡјисати* или *огрѡисати*- нестала је из лексичког фонда КГ, али је она конзервисана у од ње изведеним лексемама. Од тих изведеница само је једна по облику изворно словенска, то јест изведена словенским/српским суфиксом: *ѡ'грѡсан*, -на, -но (К, Ј) /вар.: *угрѡсан* – сви КГ/ „рђав, зао, покварен, неповерљив (човек, жена, дете, животиња)“ (овде спада и назив једног дана из народног календара *ѡ'грѡсани /ѡ'грѡсани/ ч'ѡтвѡ так* (К) „први четвртак за време ускршњег поста, одмах после Поклада; тај четвртак је нерадни дан јер према народном веровању Карашевака онај који би тога дана радио сигурно би охромио, дакле, награјисао/ зато се тако и назива овај четвртак“). Остале три лексеме, две именице и један придев, изведене су од истог корена али са румунским суфиксима: *ѡ'грѡсѡла*, *ѡ'грѡситул* „зао, рђав, проклет човек“ и *ѡ'грѡситан*, -на, -но /син. *ѡ'грѡсан*/ и настала су под утицајем румунског банатског говора у којем постоји слична лексема по облику и значењу, иначе словенског порекла (уп. рум. бан.: *ugrisit/ ogrisit, ugrăsit*). Ево неколико примера: *Теј ч'лѡвик је ѡ'грѡсан / ѡ'грѡситан* (К, Ј). Треба рећи да је глагол као такав ипак конзервисан у демонолошкој лексици КГ, која се ретко, поготово данас, користи [в. Радан, 2004: 146 - *нагрѡшем* „унесрећити се, настрадати, наићи, нагазити на чини, на мађије“; в. покрајинско *нагрѡјисати* са истим значењем].

У КГ није сачувана лексема (именица) *ј'тро* нити од ње изведене речи (*ј'тѡрњѡ, ј'тѡрашњѡ, ј'трѡнѡ, ј'трѡња, ј'трѡње* и сл.), осим у прилозима *с'утра* „сутра“, *пој'утра* /син.: *прикос'утра* „прекосутра“ и *попој'утра* „трећег дана“: *Да не дѡђ'ѡш с'утра, нѡти пој'утра, него по_пој'утра!*

Слична је ситуација и са неким лексемама које су конзервисане и коришћене једино у домену карашевских обичаја (терминологија обичаја), од којих наводимо следеће: а) именица *домѡћин* није сачувана у овом облику у КГ, али је налазимо у изведеној од ње збирној именици *домѡћ'ѡње* „(свадбена терминологија) најближа младожењина или младина родбина, која помаже при

¹ Интересантан је рефлекс е < ѡ, који је уобичајен једино у насељу Равник (и делимично у једном делу Карашева - Паланкуци).

припремању јела за свадбу“; б) именица *кѣвѣр* и глагол *кѣвати* и изведенице од њих ишчезле су из КГ, а место њих се употребљавају *букатѣр* (< рум. *bucătăr* „кѣвѣр“), односно *зѣтвам*; данас се лексема *кѣвар/ кѣварица* (свадбена терминологија), у свом основном значењу, употребљава једино за особље (родбину) која припрема јело за свадбу (и крштење)[Радан, 2006: 70]; в) у КГ се не употребљава или се веома ретко употребљава присвојна придевска заменица за свако лице *свѣј*, а сачувана је у изведеној именици *свѣјак* „(погребна терминологија) некувана храна и пиће која се носи као помоћ породици (из родбине или комшилука) у којој је неко умро као помоћ за припремање даће после сахране“, у придеву *свѣјтљѣв* „својатљив“ и повратном глаголу *се свѣјим* (чешће у облицима множине) „својатати се, свѣјтати се“.

Интересантан је случај лексеме *славѣна* „славина (на бурету)“ која је сачувана једино у говору Јабалча, најмањег карашевског насеља (седамдесетак кућа) чији становници данас међусобно говоре само румунски (румунским дијалектом), док се у осталим КГ, колико је нама познато, користи једино мађарска позајмљеница *шајтѣв*.

3.3. Скамењени облици лексема у топонимима, антропонимима

Известан број лексема, као што смо већ напоменули (в. т. 3), конзервисан је у топонимији, антропонимији и у другим доменима. Треба прецизирати да те лексеме из састава наведених домена данас не налазимо у свакодневной комуникацији. Део таквих скамењених облика лексема (лексичких реликата) наводимо у наставку овог рада.

3.3.1. Лексички реликти у топонимији

Највише лексичких реликата забележили смо у топонимији. Део таквих топонима образовани су од антропонима, а већи део има у основи неки апелатив. Ради илустрације, наводимо топониме који у свом саставу садрже следеће ишчезле лексеме:

бѣтала „мочварно, неупотребљиво земљиште“ (или *бѣтѣл* /< тур. *battal* / „запуштен, напуштен; тврдо дрво за грађу“): *Бѣтѣловац* (В - брдо); *бѣр* „четинарско дрво рода *Pinus*“: *Бѣрѣга* (Т - река; *бѣр-* + /аугм./ суф. *-уга*); *Војна* (име), *вѣјна* /воин: *Мѣли Војнѣв* /вар.: *Вѣјнѣв*/, *Вѣлики Војнѣв*¹ (К) /< Војна, Војин(ов); уп. имена *Вѣјна* и *Вѣјна*, *Вѣјин* и *Вѣјин*, *Вѣин*; презиме *Вѣјновић* и *Вѣјновић* [РСХКНЈ, II: 757, 765, 762-763]/; *вѣт* /вѣт: *Ардељанѣв вѣт* (К), *Попѣв вѣт* (Л); *вѣк*, *вѣчки*: *Вуч'кѣња* (Р - брдо и пут), *Вучѣња* (В - брдо) /у КГ користи се искључиво лексема *кѣрјак* (м), *кѣрјач'ица* (ж), микротопоним у К: *Кѣрјач'ица*, *Кѣрјак* - презиме/; *гѣј*: *Гѣј* (Р), *Гѣјска страна* (К, Р, Н - брда, В - долина); *гѣвно* /гѣмно: *Гѣна* /и *Гѣно*/ (К - пољана); *Дѣмјан* (име): *Дѣмјанѣво вѣћ'е* (Н); *дѣшинѣк*:

¹ Детаље о облику рељефа које означавају наведени топоними и њиховом формирању види код: Birta, 1993: 439-447; Tomići, 1974: 237-239.

Дуџиник (Н, брдо), *Дуџинич'ка рџка* (Н); *жyпāн*: *Жyпāн* (Р – брдо и река); *Јџца* (име, хип. од *Јџван*): *Јџца* (Р, брдо); *Јџван* и *Јџва* (имена): *Јџван* (Л, брдо), *Јџвин крак* (К, брдо); *кāнија* (< тур. *кар*; данас: *пџрта* < рум. *rȃortā*): *Рос-канија* (Кл - брдо); *кљџда* (данас се користи само *бāлван* и *трyпац*): *Клāђ'еш* (Р - брег); *крāгyј* „кобац“ (данас се користи само лексема *кџбац*): *Крyђyја*, *Крyђyја* (Ј - шума); *махала*, *махāла* (< тур. *mahalle*): *Махāла* (В – махала, део села), *Гџрња мāла* /након апсолутне асимилације губљењем сугласника *х* и сажимања вокала/ (Р - махала, део села), *Махāла* (Кл - брдо); *мџгила* „камена или земљана хумка, гомила; тумул; брежуљак, хум“ (данас се користе лексема *брџжак*, *грамāда*): *Мџгила*, *Мџгилка* (К – брдо, пољана), *Мāла Мџгила* (К - пољана), *Вџелика Мџгила* (К – брдо, пољана), *Мџгилуца* (К, Н - брдо), *Крај Мџгила* (К - пољана); *пāлāнка*: *Паланкуца* (К – махала, део насеља); *Мāка Паланкуца* (Л - махала, део насеља); *Рајко* (име): *Рајковач'а*, *Мāла Рајковач'а* (К - шума); *руда*: *Рyдеш* (Р - брдо); *стрика* /*стрико*/ (хип. од *стриц*; данас у КГ само *стрич'а*): *Стрикин бунар* (Н - бунар); *хрāст* „дрво“: *Растāч'ко поље* (К - брег).

3.3.2. Лексички реликти у антропонимији

Бројна имена нестала су данас у КГ, али су конзервисана у надимцима или у презименима, као што се може видети из ниже изложене грађе:

Бџдāн (име): *Бџдан* (К, Кл, Н) – презиме; *Бџрка* (хип. од Борислава, Борјанка ...), *Бџрко*: *Бџрка* (К, В) – презиме; *Бџшка*, *Бошко* /хип. од Божан(а), Божидар .../: *Бџшка* (К, Р) – презиме; *Вида* (име): *Видурāш*¹ (К) – надимак; *Викџнтије* (име): *Викџнда* /вар. *Викџнетиш*/ (К) – надимак; *Вџјна*, *Вџјна* (име): *Вџјна*, *Вџјнин*, *Вџјноња* (Н) – надимак; *вџк*: *Вyја* (К), *Вуч'yца* (Л) – надимци; *гџдан* /*гџдан*/: *Гџђ'а*, *Гџђ'џња* (К - надимак)[в. Petrović, 1935: 140]; *Думитар* (име): *Думитар* /у званичним актима/, *Думитер* /у народном изговору/ (К - презиме)²; *Жyвка*, *Жyвко*, *Живџјин* (имена): *Жyвка*, *Живџџња* (К, Кл), *Живан* (К, Н), *Живанић'* (Кл), *Живанџња* (Н) – надимци; *жумāњак* (*жуманце*)(данас: *жџтyњак*): *Жумāнка* (Кл) – надимак; *џвко*, *џвка* /хип. од Иван, Ивана/ (име): *џвџка* (К, Кл, Ј, Н) – презиме; *Јāнко* (име): *Јāнкул* (К, Р - надимак), *Јанкуљасић'* (К), *Јџнџвац* (Л) – надимци; *Јџван*, *Јџва*, *Јџца* (имена): *Јџванић* (Кл), *Јџца* (Н), *Јџлван* (К) - надимци; *Јџванак* (Л, В) – презиме; *Јџва* (К, Ј) - надимак; *кљџцати* (данас се употребљава само: *ч'џкћ'е*): *Кљyцул* (Ј) - надимак; *кљyсе*: *Кљyса* (Кл) - надимак; *Лā зāр*, *Лāза* (име): *Лāзар* (К), *Лāзyјка* (К), *Лāцка* (К), *Лāцџџња* (Л) - надимци; *Лāцка* (Н), *Лāцкић'* (Л, В) – презимена; *Мāксим* (име): *Мāксим*, *Максџња* (К) - надимак; *Маринко* (име): *Маринка* (Л) – презиме; *Мyлица* или/и *Мyлка*, *Милко* (имена): *Мyлкић'* (К) - надимак; *Мyлоје*, *Милџјка* (имена): *Милџја* (К, Кл), *Милџјић'* (Л), *Милџјка* (К) - надимци; *Милџја* (К) – презиме; *Мyлош* (име): *Мyлош*, *Милошџња* (К, Кл, Н) – презиме и надимак; *Мyта* (хип. од *Димитрије*, *Митар* и сл.): *Мyта* (К, Л, Р) – презиме; *Мyтар* (име): *Мyч'ода*, *Мич'одџња* (К) – надимак; *нāна* и *нāна* „мати“: *Нāна* (Ј), *Нāнта* (Кл) – надимци; *Нџвāк* /и *Нџвāк*/ (име): *Нџвић'* (надимак -К) и *Нџвāци* „(митолошка лексика,

¹ Види етимологију код: Томић, 1974: 219.

² Детаље о карашевским антропонимима види код: Томић, 1972: 213-227 и Томић, 1974: 207-240.

Карашевци данас највероватније више не знају овај архаизам и његово значење) митска бића дивовског стаса, дивови“ [в. Simu, 1939: 116]; *нипак*: **Пипак**, **Пипјка** (К) – надимак; *рић* (данас једино *ч’ервењикав*): **Рић’а**, **Рић’оња** (Л) – надимак; *рџа* (данас само *ит □к*): **Рџић’** (Л) – надимак; *сџа* (данас: *џица*): **Сисак**, **Сисјка** (К) – надимак; *скџла* „степенице, стубе“ (данас само *ст □’ба*, *ст^б □’ба*): **Скалов** (К) – надимак; *Станис/л/ав*, *Стџнко* (имена): **Станч’ука**, **Станч’укоња** (К, Л, Р) – надимак; *Стојан*, *Стојислав* (имена): **Стојановић’** (К - презиме) **Стојан**, **Стојанка** (К – презиме и надимак), **Стојка**, **Стојкоња** (К), **Цџа** (К) – надимци; *Тома* (име): **Тџа** (К, Кл, Ј,Л, В) – презиме; *Томич’ка*, *Томич’коња* (К, Кл, Л) – надимак; *шџир* (данас: *паларјја* < *pālārie*): **Шџирка** (Кл) – надимак.

4. У изложеној грађи приказали смо неке реликтне лексеме, скамењене облике, које су данас конзервисане у неким предлошко-падежним конструкцијама, у изведеним речима, у топонимији и антропонимији¹, а које нису сачуване у свом основном облику (и значењу). Будући да су такве ишчезле основне лексеме ипак конзервисане у неком деривираним, скамењеном или другом облику, доказ је да су оне у прошлости постојале у КГ. У том случају поставља се питање који је разлог што их данас више нема? На такво питање може се одговорити новим, темељним истраживањима. У овом тренутку можемо само слутити да је можда један од разлога мешање карашевских предака староседелаца, припадника првог словенског слоја у Банату, и придошлих избеглица из крајева јужно од Дунава током миграција изазваним турским напредовањем и освајањем српских земаља, нарочито оних из раздобља од XIV. до XVI. века. Познато је, у таквим ситуацијама, да мешање становништва има за последицу мешање говора, а у том процесу првенствено је на удару лексика, али и други сегменти говора. То се, савим сигурно, десило и процесу обликовања КГ.

Периферни, рубни положај КГ у склопу српског језичког ареала и окруженост карашевског живља несловенским, претежно румунским етничким елементом представљају други разлог ишчезавања, нестајања појединих лексема из ових говора (в., од горенаведених примера следеће: *шџир* → *паларјја*, *славина* → *шајтџв*, *кувар* → *букатџр*).

Литература:

- Драгићевић, Р., *Лексикологија српског језика*, Завод за уџбенике, Београд, 2007
Ердељановић, Ј., *Трагови најстаријег словенског слоја у Банату*, „Niederlův sbornik“, Praha, 1925, стр. 275-308

¹ Таквих лексичких реликата има и у другим доменима, но овде, због ограниченог простора, нисмо их дали. Такође треба прецизирати да грађа у овом раду презентована није у потпуности исцрпљена.

Romanoslavica vol. XLVII nr.1

Јовановић, В., *Речник села Каменице код Ниша*, Српски дијалектолошки зборник, LI, Београд, 2004, 313-688

Младеновић, Р., *Семантичка и граматичка стабилност именица pluralia tantum у српским (словенским) говорима на југозападу Косова и Метохије*, Српски језик, књижевност и уметност – Зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (31. X – 01. XI 2006), Крагујевац, 2007, стр.97-118

Поповић, Др., Поповић, И., *Историја српскохрватског језика*, Матица српска, Градска штампарија, Нови Сад, 1995

Радан, М.Н., *У походе тајновитом Карашу. Етнолошке и фолклористичке студије*, Савез Срба у Румунији, Темишвар, 2004

Радан, М.Н., *Из свадбене лексике Карашевака*, Истраживања по славјанској дијалектологији, 12, Ареалне аспекте изучања славјанској лексике, Росијаакадемија наук, Институт славјановеденија, Москва, 2006, стр. 64-75.

Радан, М.Н., *Значај морфолошких архаизама карашевских говора за утврђивање њиховог порекла и старине Карашевака у Банату*, „Romanoslavica”, XLIII, 2008, стр.101-118

Радан, М.Н., *Архаична лексика карашевских говора – извор за ближе одређивање порекла и старине Карашевака у Банату*, Научни састанак слависта у Вукове дане. Језик и култура, 39/1, МСЦ, Београд, 2010, стр. 431-444

РКМД, I / II: Г. Елезовић, *Речник косовско-метохијског дијалекта*, Свеска прва, Српска краљевска академија, Београд, 1932; Свеска друга, Српска краљевска академија, Београд, 1935

РСХКНЈ, I-XVIII *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, САНУ, Институт за српски (српскохрватски) језик, Београд, 1959-2010

ТДР: Ј. Динић, *Тимочки дијалекатски речник*, Институт за српски језик САНУ, Монографије 4, Београд, 2008

Томић, М., *Антропонимија Карашеваца*, Зборник за филологију и лингвистику, књ. XV/2, Нови Сад, 1972, стр. 213-227

Томић, М., *Антропонимија Карашеваца. II*, Зборник за филологију и лингвистику, Нови Сад, 1974, стр. 207-240

Birta, I., *Karaševci (Narodne umotvorine sa etnočoškim osvrtom)*, Bukurešt, 1993

Maretić, T., *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*, Rad, 81, 82, JAZU, Zagreb, 1886

Petrovici, E., *Graiul carașovenilor. Studiu de dialectologie slavă meridională*, București, 1935

Radan, M.N., *Lexicul carașovean în ALR, Probleme de filologie slavă*, IV, Timișoara, 1996, p. 137-147

Radan, M.N., *Graiurile carașovene azi. Fonetica și fonologia*, Uniunea Sârbilor din România - Anthropos, Timișoara, 2000

Simu, T., *Originea carașovenilor. Studiu istoric și etnografic*, Tipografia „Corvin” Lugoj, 1939

Šimundić, M., *Rječnik osobnih imena*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1988

Tomici, M., *Toponimia carașovenilor, Studii și cercetări lingvistice*, Ed. Academiei RSR, XXXV, 3, mai-iunie, 1984, стр.237-249.

Скраћенице за карашевска насеља:

В – Водник (румунски званични назив: Vódnic)

Ј – Јабалч'е (Iabálcea)

К – Карашево (Caráşova)

Кл– Клокóтич' (Clócotici)

Л – Лúпак (Lúpac)

Н – Нёрмиђ' (Nérmet)

Р – Рáвник (Ráfnic)

Т – Тилóри (Tiról)